

**PERSONALITATEA EUROPEANĂ A LUI EMINESCU
ÎN VIZIUNEA LUI TITU MAIORESCU, G. IBRĂILEANU,
PERPESSICIUS, VLADIMIR STREINU ȘI TUDOR VIANU**

FLORIAN COPCEA
Institutul de Filologie al AȘM

Analizele operei lui Eminescu ale marilor critici români este bine cunoscută, devenind „canonică” în contextul receptării ei postume și impunându-se prin clișee didactice în învățământul preuniversitar și universitar și în eminescologia de tip tradițional „lansonian”, biografist-tematică.

Readucem aceste exegeze în contextul demonstrației noastre pentru a focaliza modul în care fiecare critic înțelege *europenitatea* operei eminesciene și a eminescianismului. Deși unghiurile de interpretare diferă, ele schimbându-se în funcție de personalitatea criticului, se impune un loc comun: toți consideră orientarea europeană ca o orientare paradigmatică imperativă ca un spirit al timpului (în sens hegelian, desigur). *Europenitatea* este echivalentă cu *valoarea supremă*, *personalitatea europeană* este totuna cu o *personalitate de excepție*, care iese spectaculos din cadrul cultural tradițional românesc.

Caracterul european e asigurat atât de valoarea artistică intrinsecă, de cota înaltă a acestei, cât și de valorificarea întregii „inteligente europene în artă, în știință, în filozofie” (Maioreescu), de capacitatea – sub alt aspect – de a revoluționa gândirea românească, limba română și limbajul poetic.

În viziunea lui T. Maioreescu *europenitatea* lui Eminescu constă în însăși sincronizarea cu cultura europeană.

Se știe că în contextul abordărilor hermeneutice ale operei eminesciene lui îi revine un rol destul de important sincronizat cu timpul său. Disponând de o intuiție critică și un simț al valorilor ieșite din comun, T. Maioreescu a fost cel dintâi „simbol al culturii românești moderne” [1] care a văzut în Eminescu un profet, un vizionar, un fenomen în măsură să răstoarne sisteme și să dărâme modelele existente în literatura română de până atunci. Fără a minimaliza actele de cultură care nu se ridicau la nivel european, T. Maioreescu, „heraldul Epocii de aur” [2, p. 56] al literaturii române, s-a pronunțat pentru revoluționarea din temelii a „formelor fără fond” și promovarea neîntârziată a valorilor naționale. Mișcarea „Junimea” avea să joace un rol deosebit în formarea vocației multor „stiliști” și „sensés” și în inițierea „minorității inteligente” în „teoria despre cultură” [2, p.88]. Amplul său studiu *Direcția nouă în poezia și proza românească* ilustrează necesitatea modernizării unei culturi rămasă în urmă față de „lustrul societăților străine” [3, p.147]. Iată în ce mod propune îndepărtarea de „moștenirea culturală autohtonă”: „Cufundată până la începutul secolului XIX în barbaria orientală, societatea română, pe la 1820, începu a se trezi din

letargia ei, apucată poate de-abia atunci de mișcarea contagioasă prin care ideile Revoluțiunii franceze au străbătut până în extremitățile geografice ale Europei. Atrasă de lumină, Junimea noastră întreprinse acea emigrare extraordinară spre fântânile științei din Franța și Germania, care până astăzi a mers tot crescând și care a dat mai ales *României libere* o parte din lustrul societăților străine. (...) Căci nepregătiți precum erau și sunt tinerii noștri, uimiți de fenomenele mărețe ale culturii moderne, ei se pătrunseseră numai de efecte, dar nu pătrunseseră până la cauze, văzură numai formele de deasupra ale civilizațiunii, dar nu întrevăzură fundamentele istorice mai adânci, care au produs cu necesitate acele forme și fără a căror preexistență ele nici nu ar fi putut exista. Și astfel, mărginiți într-o superficialitate fatală, cu mintea și cu inima aprinse de un foc prea ușor, tinerii români se întorceau și se întorc în patria lor cu hotărârea de a imita și a reproduce aparențele culturii apusene, cu încrederea că în modul cel mai grăbit vor și realiza îndată literatura, știința, artă frumoasă și, mai întâi de toate, libertatea într-un stat modern. Și așa de des s-au repetat aceste iluzii juvenile, încât au produs acum o adevărată atmosferă intelectuală în societatea română, o direcție puternică, ce apucă cu tărie egală pe cei tineri și pe cei bătrâni, pe cei care se duc spre a învăța și pe cei care s-au întors spre a aplica învățătura lor (...). Avem de toate cu îmbelșugare – își închipuiesc ei – și când îi întrebi de literatură, îți citează lista coloanelor înnegrite pe fiecare an cu litere române și numărul tipografiilor din București, și când le vorbești de știință, îți arată societățile mai mult sau mai puțin academice și programele discursurilor ținute asupra problemelor celor mai grele ale inteligenței omenești; dacă te interesezi de arta frumoasă, te duc în muzee, în pinacoteci și gliptoteci, îți arată expoziția artiștilor în viață și se laudă cu numărul pânzelor spânzurate pe perete; și dacă, în fine, te îndoiești de libertate, îți prezintă hârtia pe care e tipărită constituțiunea română și îți citesc discursurile și circularile ultimului ministru care s-a întâmplat să fie la putere” [3, p. 147-148].

Așa stând lucrurile, Maiorescu admite „noua direcție, în deosebire de cea veche și căzută, se caracterizează prin simțământ natural, prin adevăr, prin înțelegerea ideilor ce omenirea întregă le datorește civilizației apusene și totodată prin păstrarea și chiar accentuarea elementului național” [4, p. 173-174]. După o minuțioasă și subtilă analiză a „talentelor” care se remarcă în „noua mișcare”, T. Maiorescu se oprește la M. Eminescu, „om al timpului modern”, „poet în toată puterea cuvântului”, care „în mijlocul agitărilor politice și sociale” s-a declarat „pentru curățenia formei” (poetice – *n.n.*) dând astfel bătrânei Europe prilejul unei emoțiuni estetice ieșită din comun. Maiorescu vede în Eminescu o revoluție a „epocii de tranzițiune”. Nu e nicio îndoială, criticul era convins că marele poet încerca să imprime „mișcă-mântului” național o direcție spirituală capabilă să atragă „laudele Europei culte” [4, p.480]. Semnificativ este, în acest sens, studiul *Eminescu și poeziile lui* [4, p. 526-541], unde descoperim, pe lângă valorificarea elementelor substratului autohton al culturii poetului, influențe occidentale, care au obligat limba română, în special, să-și părăsească evoluția ei firească, tributară „humusului natal”: „Lipsit de orice interes egoist, el se interesa cu atât mai mult la toate manifestările vieții intelectuale, fie scrierile

vreunui prieten, fie studiarea mișcării filozofice în Europa, fie izvoarele istorice, despre care avea cunoștința cea mai amănunțită, fie luptele politice din țară”. „Eminescu este un om al timpului modern, cultura lui individuală stă la nivelul culturii europene de astăzi. Cu neobosita lui stăruință de a ceti, de a studia, de a cunoaște, el își înzestra fără preget memoria cu operele însemnate din literatura antică și modernă. Cunoscător a filozofiei, în special a lui Platon, Kant și Schopenhauer, și nu mai puțin al credințelor religioase, mai ales al celei creștine și budhiste, admirator al Vedelor, pasionat pentru operele poetice din toate timpurile, posedând știința celor publicate până astăzi din istoria și limba română, el afla în comoara ideilor astfel culese materialul concret de unde să-și formeze înalta abstracțiune care în poeziile lui ne deschide așa de des orizontul fără margini al gândirii omenești”.

Fără doar și poate, Eminescu visa la o Europă unită sub semnul valorilor creștine. Constatarea aceasta avea să-l determine pe reputatul eminescolog Mihai Cimpoi [5, p. 217] să recunoască: „Eminescu se modelează ca un esențial *homo religiosus*, idee regăsită și la Mircea Eliade dar în contextul localizării „centrului lumii”. Drept urmare, idealul culturii europene era primit și asimilat de Eminescu „în chiar individualitatea lui intelectuală” [4, p. 531], iar T. Maiorescu certifică fără reținere contribuția acestuia la diversitatea și consolidarea romantismului european care va sta la rădăcina câtorva ipostaze fundamentale ale poeziei universale din secolul XX. Punerea în valoare a personalității europene a lui Mihai Eminescu a fost una din preocupările lui T. Maiorescu care sugera că opera sa „va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării românești” [4, p. 540], capabilă de interpretări și deschideri spre noi universuri. Prin așezarea în contextul literaturii universale a lui Eminescu, putem să ne edificăm pe deplin asupra sensurilor largi ale gândirii sale: „Fiind astfel câștigată o temelie firească, cea dintâi treaptă de înălțare a literaturii naționale, în legătură strânsă cu toată aspirarea generației noastre spre cultura occidentală, trebuia neapărat să răspundă la două cerințe: să arate întâi în cuprinsul ei o parte din cugetările și simțirile care agită deopotrivă toată inteligența europeană în artă, în știință, în filozofie; să aibă, al doilea, în forma ei o limbă adaptată fără silă la exprimarea credincioasă a acestei amplificări” [4, p. 526].

Europenitatea lui Eminescu este văzută de Ibrăileanu în spiritul apozitiv față de cultura străină maimuțărită, neasimilată și în modul original de a concentra vârstele omenirii și vârstele omului”.

Demersul lui Eminescu de a alinia „tinerimea română” în rândul „oamenilor luminați din Europa” [4, p. 474] nu putea trece neobservat de Garabet Ibrăileanu, pe care T. Vianu [6, p. 20] îl etichetase drept „un produs al culturii științifice și sociale a veacului din urmă”.

În lucrarea sa *Spiritul critic în cultura românească* [7], acesta face un rechizitoriu dur la adresa culturii românești care „n-au creat aproape nimic” [7, p.12] și s-a mulțumit să asiste fără reacție la introducerea culturii străine în țările noastre” [7, p.12], îndeosebi a „introducerii culturii apusene (...) și a asimilării ei de către români – cu mici împiedicări în vremea fanariotismului și a rusismului” [7, p.12].

Această situație confuză îi permite lui G. Ibrăileanu să ajungă la concluzia: „Dacă această imigrare a culturii nu ar fi avut loc, România ar fi rămas cu totul în afară de sfera civilizației, căci, încă o dată civilizația română se pierduse pe pământul Daciei” [7, p.13].

Studiul său, poate cel mai revelator, scoate în evidență „influența europeană” fastă pentru cultura autohtonă „apărată” nejustificat de „conservatorii doctrinari” care privesc cu un oarecare dezinteres „așa numitele forme nouă”. Apologia culturii europene venită în țările române „întâiași dată în veacul al XIX-lea”, îi oferă prilejul lui Ibrăileanu să intervină critic și să clasifice fenomenul pătrunderii în cultura românească a influenței apusene. El este de acord cu acest „împrumut” de curente, cu deosebire de cel latin și francez, în condițiile protejării „spiritului popular” care nu trebuie să rămână „un subsol neexploatat” [7, p.23]. El nu îl menajează pe T. Maiorescu care, în *Critice*, în articolul *Eminescu și poeziile lui*, susținea că „direcția nouă” în cultura românească „începe de la 1860 cu V. Alecsandri”. Într-o asemenea conjunctură el recunoaște că Eminescu, „eroul culturii noastre moderne”, „cel mai mare scriitor român” [7, p. 294], considerat ca fiind „o apariție aproape inexplicabilă în literatura noastră”, „a căzut (...) ca un meteor din alte lumi” [7, p.291]. Nu este lipsit de interes să ne întrebăm ce l-a determinat pe G. Ibrăileanu să tragă această concluzie de vreme ce, în alte momente îi contesta în egală măsură atât aportul la înnoirea limbii române, cât și „antistrăinismul” „stricător de limbă poporană”. Iată cum își justifică el pesimismul față de Eminescu, cel tributar unui presupus „fetișism exclusivist”: „Eminescu a învins (...) a realizat imposibilul” [7, p. 295] și: „Eminescu a fost destul de bogat pentru toate (...) a fost un organism complet” [7, p.297]. Și pentru a fi cât mai convingător, explică: „A avut totul, toată gama senzațiilor, imaginația completă, inteligența înaltă. El a concentrat în sine vârstele omenirii și vârstele omului” [7, p. 297].

În articolul *Poezia nouă* publicat în „Viața românească” [8, p. 440-445], Ibrăileanu constată fără regret că Eminescu, „poetul vremii sale”, a devenit „un poet atât de național și atât de universal în același timp”. Așadar, el îl asimilează pe Eminescu culturii europene fiind convins că „uniformitatea Europei” ar atrage după sine și specificul național, cel atât de profund și treaz la „gânditorul” „care a avut o concepție asupra împrejurărilor vremii în care a trăit” [9, p. 130-133] și care a rămas – M. Eminescu. Excursul său continuă în același ton: „Eminescu al nostru n-ar avea acum un rang inferior emulilor săi din Europa”.

În *Prefața* la ediția Mihai Eminescu, *Poezii* (Ed. Națională, București), G. Ibrăileanu concluzionează: „Eminescu este unul dintre exemplarele cele mai splendide pe care le-a produs umanitatea. Avem convingerea nestrămutată că dacă mai trăia, sănătos, încă douăzeci de ani, el ar fi fost considerat, fără putință de contestare, ca unul din cei mai mari creatori de poezie din întreaga literatură a lumii. (...) Dar Eminescu nu este numai un poet de geniu. Este ceva mai mult. El este cel dintâi care a dat un stil sufletului românesc și cel dintâi român în care s-a făcut fuziunea cea mai serioasă – fuziunea normală – a sufletului daco-roman cu cultura occidentală”.

Despre contribuția adusă de Eminescu la sporirea tezaurului culturii europene vs. universale, comentarii pertinente face cu un profesionalism indiscutabil Perpessicius, cel căruiua îi datorăm editarea a șase volume din „*acel corpus eminescianum* la care visa N. Iorga, când socotea că orice rând din Eminescu, de orice natură, merită să fie editat” [10, p. 54]. Într-un interviu pentru *Gazeta literară* [11, p.1-2], Perpessicius aprecia că „toată substanța operei, a manuscriselor și a presei eminesciene – unul din cele mai senzaționale «jurnale» de scriitor, din câte s-au redactat – ar acoperi tocmai bine XX de volume”³¹. Dacă europenitatea eminesciană este dedusă de Ibrăileanu din faptul că este un produs de excepție al umanității, Perpessicius identifică în poet o „personalitate prometeică”, un „gânditor”. Însă în viziunea sa, poetul nu este un cugetător abstract, pierdut în labirintul sistemelor, ci unul „aplecat peste toate tainele neamului său, atent la toate zvonurile trecutului, solicitat de toate semnele viitorului” [10, p. 1491. Este convins cu fermitate că Eminescu reprezintă „o prezență spirituală, de fiecare clipă”. Fiind un fin analist al operei eminesciene, un spirit învățat și urban, cum îl gratulează T. Vianu, Perpessicius afirmă categoric: „O viață de om nu ajunge ca să cuprindă totalitatea moștenirii literare a lui Eminescu” [10, p. 56]. Nu sunt rare cazurile în care Perpessicius îl încadrează pe Eminescu în curentul european al vremii, motiv pentru care, prin efortul asumat de benedictin, apucă, manifestând un entuziasm ieșit din comun, calea spre restituirea științifică a operei marelui poet. S-a spus chiar că eruditul istoric și critic literar era convins că românii vor ajunge să gândească european grație lui Eminescu, ale cărui convingeri filozofice și sentimente patriotice erau cunoscute Austriei, Franței, Germaniei și Rusiei, ca să menționăm doar câteva țări care au influențat cultural și politic țările române. Perpessicius l-a asociat pe Eminescu multor construcții filozofice, economice și politice. De un interes aparte s-au bucurat foiletoanele sale referitoare la genurile literare abordate de Eminescu în scurta sa viață, publicate în presa vremii. Într-un articol intitulat *Eminescu ziarist*, apărut în *Cuvântul* [12, p.1], deconspiră lapidar, concepția programatică a unui reformator: „Dacă Eminescu a fost sau nu ideologul doctrinei conservatoare, iată ce este încă de domeniul controverselor, dar că a fost cel mai înverșunat critic al liberalismului, întrupat în roșii (liberali – *n.n.*) vremilor acelora, iată ce este de necontestat. Și critica lui a mers așa de adânc încât recitite astăzi, în plină lichidare liberală (înțelegând prin aceasta toate formele de partid, ale aceluiași sistem de guvernământ: național-țărăniști, averescani, etc.), articolele lui Eminescu par scrise de aseară sau pentru ziua de azi. (...) Schimbați numai puțin din termeni și veți avea imaginea leită a ravagiilor politice din ziua de azi, consecință firească a degradărilor semnalate și înfierate de Eminescu cu jumătate de veac în urmă”.

Perpessicius s-a dovedit a fi interesat de întreaga operă a lui Eminescu, investigațiile sale fie că au fost de natură textologică, fie că au atins preocupări istoriografice, au relevat statutul lui Eminescu de „patron canonizat al scrisului românesc”. În cel mai amplu studiu de sinteză al său [13], Perpessicius semnaleză în biografia marelui poet unele lacune pe care alți cercetători nu le-au remarcat, iar în ceea ce privește interpretarea operei acestuia un alt sistem

de analiză făcută, evident, „din perspectiva diacronică”, punându-se în vedere unitatea de gândire și sensibilitate” [14]. Perpessicius nu exagerează când glosează în jurul *Operei politice* (1880-1883) a lui Eminescu și demonstrează că acesta a reproșat culturii române pierderea sensului din vechime, „când marginile statului nostru nu mai sunt marginile naționalității noastre” [15, p. 333]. Perpessicius se afiliază predecesorilor săi care au susținut năzuința lui Eminescu de a (re)crea, producând o resurrecție atât în forma cât și în fondul limbajului. Iată una din cele mai sugestive opinii formulate de Eminescu, legată de respectarea „culturii vechi și continuitate” [16]: „...am repetat-o de atâtea ori, că reacție în sensul adevărat al cuvântului, reacție ca încercare a unei reconstrucțiuni istorice, anterioare fanariotismului, nu mai e cu puțință în România și nu suntem utopiști pentru a cere ce n-ar și cu puțință nici pentru Dumnezeu din ceruri” [15, p. 246].

Cu altă ocazie Eminescu a manifestat „o înțelegere adâncă a direcțiilor dezvoltării poporului român, pe temelia vechilor tradiții” (Zoe Dumitrescu-Bușulenga): „Noi susținem că poporul românesc nu se va mai putea dezvolta ca popor românesc, decât păstrând baze pentru dezvoltarea sa, tradițiile sale istorice astfel cum ele s-au stabilit în curgerea vremilor”.

Perpessicius stăruie asupra acestui ultim aspect relevând faptul că „Eminescu a satisfăcut toate regulile jocului a cărei lungă tradiție îi era desigur cunoscută” [10, p. 114].

Asupra ideilor și idealurilor lui Eminescu a formulat păreri (unele dintre ele apreciate de contemporani drept „limitative”) și Vladimir Streinu [17].

Meritul său este însă acela de a propune expertize critice lapidare, tranșante, lucru care nu dezavantajează raționamentul potrivit căruia Eminescu este „un mandolinist genial”, „un foarte mare poet”, care, structural, face parte din marea familie „a poetilor romantici europeni”. Criticul credea că este îndreptățit, spre o mai deplină cunoaștere a efectului operei eminesciene asupra conștiinței noastre culturale, să răstoarne echilibrul impus de E. Lovinescu și G. Călinescu, și să descifreze ordinea particulară a realității descoperită în substanța unor „lecturi intertextuale”. *Europenitatea* lui Eminescu se datorește, conform lui Streinu, spiritului său sintetic, darului de a concentra suma lirică a întregului romantism european și în revoluționarea europeană a lexicului. Dacă observăm bine, criticul este de părere că cea mai accesibilă modalitate de a pătrunde spre „centrul” creației lui Eminescu este aceea de a intra în anatomia „viziunii lui poetice”. V. Streinu [17, p.73], fără să adopte un ton polemic, este de părere că Eminescu „își are locul în societatea marilor spirite, opera lui fiind actul de identitate universală al neamului nostru. În conștiința tuturor conaționalilor cultivați, el se găsește alături de Dante, Shelley, Goethe, Poe, etc.”. În studiile sale de o eleganță irecuzabilă, exegetul evită să reitereze opiniile altora și adoptă o altă optică pentru a ajunge, sistematic, la esența „mitului Eminescu”, de adirecționa analiza critică spre individual, spre „particularitate neclasificabilă”. Nu metoda comparatismului tradițional este combătută cu vehemență de V. Streinu, (în opoziție cu rezultatul cercetărilor operei eminesciene de până atunci), ci prejudecata că Eminescu este cantonat în generația „stricătorilor” de

limbă. Lăsând la o parte faptul că Eminescu s-a opus, fatalmente, pătrunderii fără rezerve a influențelor franceze și slave în lexicul limbii române, putem conchide că pentru a nu „desnaționaliza” poporul e nimerit să îmbogățim limbajul, rolul acestuia fiind „dezvoltarea cugetării” și turnarea limbii vechi în „formă nouă”. Modernizarea limbajului, prin făurirea unei limbi literare, datorate asimilării de cuvinte noi, neînsemnând pentru Eminescu ignorarea cuvintelor „din mormântul trecutului”. Acest adevăr îl face pe V. Streinu să afirme: „Universalitatea poeziei lui (Eminescu – *n. n.*) e prin urmare pe cale să fie bine stabilită azi, și, ca să existe nu numai pentru conaționali, a fost nevoie să i se cunoască prin specialiștii câtorva limbi de circulație mondială puterea de vrajă și cuprinderea cosmică a geniului său. (...) De acum înainte aceștia au de precizat factorii obiectivi ai universalității lui Eminescu, unul privind caracterul sincretic al romantismului eminescian, iar altul locul propriu al romantismului său în istoria literară europeană. O comparație chiar grăbită cu oricare dintre reprezentanții marelui curent comun de sensibilitate înlesnește cunoașterea unei alte identități poetice: „Eminescu propune lumii ca nimeni altul suma lirică a întregului romantism european pe care, luminând-o dinlăuntru, ca și pirosoferic, cu o dramă spirituală proprie, aspirație crucișă a Eternului la Efemer și a Efemerului la Etern, o învăluie muzical în dulcele aesthesis al baștinii sale carpato-dunărene. Cât despre situarea istorică a originalității lui Eminescu este un post-romantic” [17, p. 243].

Sub influența lui Călinescu, V. Streinu îl califică pe Eminescu, fapt care nu-i va fi iertat de contestatari, „poetul nostru național” [17, p. 83]. El intră în controversă cu exclusiviștii, dogmaticii Maiorescu și Gherea care au cercetat opera lui Eminescu prin prisma unui egocentrism care, desigur, i-a împiedicat să alcătuiască un portret cât mai aproape de original al uneia din valorile fundamentale ale culturii românești – Mihai Eminescu. V. Streinu este cel care propune viitorimii să anuleze sau să egaleze deosebiriile dintre creația lui Eminescu „antumă” și „postumă”, el pledând pentru o îndepărtare de Maiorescu (pentru care dihotomia antume-postume devenise o chestiune sofisticată) în vederea poziționării interpretului într-o perspectivă favorabilă aplicării prin procedeul palimpsestic a unui examen analitic din interior al cultului eminescian pentru a ajunge, astfel, la „embrionul poeziei” [17, p. 172]. Și George Munteanu [18] susține că „a respinge *de plano* postumele eminesciene (...) în numele «mitos»-ului genuin”, comportă un risc care ne-ar putea distanța de integralitatea creației „poetului universal” care este Mihai Eminescu. Ceea ce i se poate imputa totuși lui V. Streinu este faptul că s-a lăsat sedus pe importanța părții operei și „nu de aceea a întregului”, după cum observă și Mihai Drăgan [19]. Eminescu a avut în poezie și, mai ales în publicistică, „o acută conștiință a istoricității” [19, p. 282] care i-a accentuat „dimensiunea unicității”, cum constată Vladimir Streinu [17, p. 133] când susține „necesitatea ierarhizării”, privindu-l pe Eminescu ca „poet unic în cadrul conceptului goethian de «literatură universală»”.

Semnificația universală a operei lui M. Eminescu este dezvăluită, mai mult decât alții, și de Tudor Vianu. Despre aceasta din urmă E. Lovinescu nu șovăie să

scrie: „Există un mare suflet european. Cerurile țării noastre s-au lărgit într-atâta că strălucirea lui devine o nevoie. Suntem aproape un imperiu și ne trebuie zări imperiale. Dacă înțeleg bine datoria generației noastre, ea mi se rezumă în tendința către marea cultură: realizarea locală a sufletului european”.

Europenitatea lui Eminescu este dată, în concepția lui T. Vianu, de o delimitare netă de influențele din afară, care impun o adevărată Renaștere națională.

Problema personalității lui M. Eminescu, obsesiv aprofundată de T. Vianu în studiul său *Personalitatea lui Eminescu* [20], se particularizează prin fundamentarea formelor și modelelor de interpretare, necesare unei juste receptări a exegezei eminesciene, idee frecventă în critica modernă europeană a vremii. Comprehensiunea pentru identitatea universală a culturii românești este una din calitățile de necontestat ale spiritului înnoitor, incitant, deschizător de noi orizonturi. Poetul, după opinia lui T. Vianu, datorează o parte din geniul său *Junimii*, afirmație care, nefiind destul de argumentată, nu rezolvă profunzimea spirituală a creației poetice eminesciene. Utilizând o metodă de demonstrație polemică, T. Vianu clarifică ideea operei ca formă și nu ca efect al personalității, teză contradictorie, dar acceptată și de mișcarea europeană de idei, complexată evident, de autonomizarea valorilor. Prin urmare, Vianu împărtășește opinia că temele culturale ale lumii nu pot deveni epuizabile atâta vreme cât spiritul fuzionează cu materia. Este motivul pentru care i-a atras, din partea lui Ov. S. Crohmălniceanu această apreciere: „Critic al definițiilor exacte și al judecăților greu contestabile”. Vianu nu a practicat niciodată partizanatul literar și nici critica de direcție, dar s-a situat continuu pe poziția de avangardă împotriva unor rezistențe și a unor interpretări non-estetice, capabile să prejudicieze patrimoniul culturii universale. Într-o astfel de conjunctură a intervenit pentru reconsiderarea lui Eminescu, comparatismul în concepția sa nemaitrebuind a se mai rezuma numai la studiul influențelor ci să impună analiza receptării operei prin dezvoltarea unor noi câmpuri de investigare. Secretul întregului său sistem de valorizare a literaturii universale și naționale, (pentru ultima Eminescu fiind un exponent al „valorilor romantismului european”), constă în dezvoltarea predilectă a metodei criticii sursieriste. Asemeni lui Maiorescu, T. Vianu [21] remarcă inteligența, „universul fără margini al gândirii” lui Eminescu, care „își înțelege menirea pe lume”. T. Vianu trage și o primă concluzie în favoarea influenței schopenhaueriene asupra logosului eminescian: „Un asemenea om impresionează contemporanii prin înstrăinarea lor de nevoile imediate ale practicei; când intră în contact cu ei preferă să se mărginească la teme generale de idei, rezervându-și ca un bun ascuns și sacru ceea ce constituie particularitatea lor absolută” [21]. Foarte semnificativ este, din respectivul punct de vedere, și acest pasaj din *Poezia lui Eminescu* (1925): „opera poetică a lui Eminescu, chiar dacă nu ținem seama decât de data publicării ei succesive, se lasă cu destulă ușurință sistematizată în cicluri”. T. Vianu, în opoziție cu opiniile filozofului I. Gherea, este de părere că Eminescu este preocupat „de anumite motive tipice”, acestea fiind „pe de o parte îmbinarea dintre revoluționismul liberal și reflecția sceptică asupra lumii

și vieții, iar pe de altă parte suferința iubirii dezamăgite unită cu liniștea cucerită prin iubire. Lirica socială, filozofică și erotică sunt, așadar, din primul moment categoriile de căpetenie ale poeziei lui Eminescu”. Ideea este completată în eseu *Eminescu în timp* [6, p. 172], unde T. Vianu abandonează portretul unui Eminescu întors către trecut, deoarece „astăzi atrage atenția chipul poetului orientat către lumea ce vine, mesajul său adresat viitorimii”.

Mai târziu și Rosa del Conte [22] avea să vorbească despre vocația lui Eminescu, cu rădăcinile adâncite în „humus-ul cultural autohton”, de a-și desfășura „cu îndrăzneală aripile peste un peisaj arhaic transfigurat”. Trecutul este fascinant. Din el „poetul va lua adesea motive de inspirație”. Din fericire, având simțul realității, Eminescu era conștient că pentru a supraviețui „în mijlocul unei Europe mașinizate și tumultuoase” [22, p. 160] nu trebuie să închidem România cu „ziduri groase și înalte”, chiar dacă lumea occidentală spre care năzuia era, la rândul-i, „închisă în orgoliul tradiției sale clasice (predominant latine)” [22, p. 277].

Crezând în seducția elementelor romanticii germane asupra eului eminescian, T. Vianu, spre deosebire de cei care s-au mulțumit să limiteze influența lui Schopenhauer în opera poetului, este de părere că „Eminescu a fost ... un inovator prozodic” [23] care s-a detașat de modelul care l-a inspirat. Criticul se situează pe poziția renunțării la interpretarea tradițional idealistă a lui Eminescu: „Nu voi aminti aci propria mea interpretare de acum aproape treizeci de ani decât pentru că astăzi aș modifica-o, cum am făcut-o de altfel în studii ulterioare. Scriam în *Poezia lui Eminescu*, 1930: «Subtila răsturnare de perspectivă (produsă de Eminescu) a eliberat în sufletul nostru o provizie de forțe subiective, puternice și proaspete. Ceea ce s-a numit îndată după moartea poetului *răul eminescian* era mai degrabă o criză de creștere»”. El constată că „imaginea lui Eminescu a evoluat puternic”, lăsându-ne astfel să concluzionăm că, într-adevăr, „a ieșit la iveală un Eminescu titanic, revoluționar, cioplitor al unor blocuri uriașe” [24].

Referințe bibliografice

1. G. Ivașcu. *Titu Maiorescu*. București, Editura Albatros, 1972.
2. George Munteanu. *Istoria literaturii române*. Galați, Editura Porto-Franco, 1994.
3. T. Maiorescu. *Critice*, vol. I, 1967.
4. Titu Maiorescu. *Critice*. București, Ed. Elion, 2000.
5. *Eminescu și Ștefan cel Mare într-o cronică a serbărilor de la Putna*. În: „*Limba română*”, nr. 7-8, Chișinău, 2004.
6. T. Vianu. *Jurnal*. București, Ed. Eminescu, 1970.
7. G. Ibrăileanu. *Spiritul critic în cultura românească*. București, Ed. Minerva, 1984.
8. „Viața românească”, nr. 6, 1922, p. 440-445.
9. *Două comemorări: Kogălniceanu, Eminescu*. În: „Viața românească”, nr. 10, 1911.
10. Perpessicius. *Eminesciana*. București, Ed. Minerva, 1989.

11. „Gazeta Literară”, anul V, nr. 6 (204), 6 februarie 1958.
12. „Cuvântul”. București, anul VII, nr. 2109, 6 martie 1931.
13. *Opere alese* – Mihai Eminescu (1850-1889).
14. *Prefață* la volumul *Eminesciana*, semnată de Al. Piru.
15. M. Eminescu. *Opera politică*. București, Editura Eminescu, 2000.
16. *Ms. Academiei Române* 2264 ff. 427-428.
17. Vladimir Streinu. *Eminescu*. Iași, Ed. Junimea, 1989.
18. George Munteanu. *Istoria literaturii române*. Galați, Ed. Porto-Franco, 1994.
19. Mihai Drăgan. *Eminescu tânăr sau „a doua mea ființă”*. Iași, Ed. Institutul European, 1999.
20. „Mișcarea literară”, an II, nr. 9, 10 ianuarie, 1925.
21. T. Vianu. *Personalitatea lui Eminescu*, 1925.
22. Rosa del Conte. *Eminescu sau despre Absolut*. Cluj, Editura Dacia, 1990.
23. T. Vianu. *Aleksandri, Eminescu, Macedonski*. București, Editura Minerva, 1974.
24. T. Vianu. *Eminescu în timp*, 1959.